

מעורבות

266

אוקטובר-נובמבר 1978

יום ה'14 באוקטובר 1973

מדוע "נמחק מן ההיסטוריה"
בספר זיכרונותיו של סאדאת

אריה אבוחצני

דבריו האחרונים של סאדאת מתייחסים בראש וראשונה ל-
"השמדת אחת מיחידותיה החשובות ביותר של ישראל — הטיבת
השריון 190" — "ראש מחץ" זה בן 115 טנקים, בפיקוד מפקד
החטיבה אסף יגורי, שנועד להגיע לתעלה "לשם חדירה גור-
ספת", הושמד תוך 20 דקות על-ידי כוח מצרי בפיקוד
ה"מצביא הצעיר" אבו סעידה. השמדת "חטיבתו" של אסף
יגורי אירעה בעת ביצוע התקפת הנגד של פיקוד הדרום ב-8
באוקטובר 1973, והייתה לה כפי שמסתבר השפעה רבה על
שיקולי הפיקוד המצרי.

בספרו "הדרך לרמאדן" מספר חסנין היכל שכתוצאה מהת-
קפת הנגד הישראלית ביום השלישי למלחמה (שבה חזר צה"ל,
לדבריו, על שגיאות צבא מצרים ב-1967), הסיק הפיקוד
המצרי שמוטב לו לחזק את "חומת ההגנה" המצרית ממזרח
לתעלה, מאשר לפתוח במתקפה (לעבר המעברים), שכן ככל
שירבו התקפות צה"ל על ה"חומה" כן ירבו אבידותיו.

בעניין זה טעה הפיקוד המצרי טעות קשה, שכן דווקא משום
ריבוי אבידותיה של ישראל, ודווקא משום שלא היה בכוחה
לפעול התקפית בשתי חזיתות בעת ובעונה אחת, לא מילא
פיקוד הדרום את ציפיותיו ולא תקף נגד. אדרבה, בליל 10-
11 באוקטובר, מייד לאחר שהתייצב רב-אלוף בר-לב ונטל
לידיו את הפיקוד על החזית (מידו של האלוף גונן, אשר
ב-8 באוקטובר הריץ את אחת מאוגדותיו להתקפה, בעוד
שהשנייה לא ביצעה את משימתה המתוכננת) עסק פיקוד
הדרום בבעיית המגננה. גוצר, אפוא, מצב "מעניין": בעוד
הערכת הפיקוד הישראלי הייתה שהמצרים ינצלו את העוב-
דה, שהחל מ-11 באוקטובר יבצע צה"ל מתקפה נוספת בעומ-
קה של סוריה, אשר בה תושקע כל עצמת חיל-האוויר שלו,
על מנת לפתוח במתקפה רבתי בחזית התעלה (מה גם שבכך
יוכלו לסייע בעקיפין לסורים) — חיכה הפיקוד המצרי להת-
קפה הישראלית...

בספרו של הנשיא סאדאת "סיפור חי", שנתפרסם סמוך
לביקורו ההיסטורי בירושלים בנובמבר 1977, אין זכר ליום
ה'14 באוקטובר 1973, למרות שביום זה ביצעו המצרים את
ההתקפה המשוריינת הגדולה ביותר שלהם במלחמת "יום הכי-
פורים", אשר לצורך ביצועה דחה סאדאת הצעת הפסקת אש,
שהוגשה לו באמצעות שגריר בריטניה בקהיר בליל 12-13
באוקטובר.

לא הייתה זו הצעת ראשונה להפסקת אש שהוגשה לנשיא
מצרים. לדברי סאדאת הציע לו שגריר ברה"מ בקהיר, וינו-
גרדוב, להפסיק את האש כבר בערב שירד על יום הלחימה
הראשון, וזאת כביכול לפי בקשת נשיא סוריה אסאד; אולם
הוא השיב לשגריר שיש לו ספקות אם אכן מבקש הנשיא
אסאד הפסקת אש בשלב כה התחלתי של המלחמה, וכי גם אם
אמת הדבר, אין הוא מוכן להפסקת אש, במרם יושגו יעדיה
העיקריים של מצרים במערכה. יתר על כן, כאשר התייצב
בפניו השגריר הסובייטי פעם נוספת ב-7 באוקטובר, ועימו
שדר מממשלתו בדבר בקשה נוספת להפסקת אש מצידה של
סוריה, נזף בו נשיא מצרים ואמר: "הנרשא הזה גמור. אינני
רוצה שתעלה אותו שוב. לא אסכים להפסקת אש, עד שיושגו
יעדי המערכה, שהם ניפוץ הדוקטרינה הביטחונית של
ישראל".

אימות לכך יכולים אנו למצוא בראיון שהעניק סאדאת למ-
חבר הספר "מלחמת שש השעות". בראיון זה הוא הסביר
כיצד התכוון לעשות זאת ואמר: "נתתי פקודה לחצות את
התעלה, לפרוץ את קו בר-לב, לכובשו, ואחר כך להמתין על
החוף המזרחי. ידעתי את הלך מחשבתם של מפקדי ישראל.
הם ציפו שנדהר במהירות לתוך סיני, והיו מעוניינים להציב
לנו מלכודת כדי שניפול לתוכה ולהשמידנו. אך לא נתנו להם
את ההזדמנות, ולא דהרנו לעומק סיני. יתר על כן, ידענו כי
סבלנותם תפקע, והיינו בטוחים כי שיטה זו (המתנה בראשי-
הגשר) תאלץ אותם להתקיף אותנו. ואמנם הם באו אלינו ואנו
השמדנו אותם".

1. המדובר בגדוד טנקים שאף הוא לא הושמד כולו.

בספרו "הדרך לרמאדן" תוקף היכל את התחלטה המצרית "לשבת ולחכות". בין היתר קובע הלה, כי לאחר שאיחדו כוחו- תיה המזוינים של מצרים את ראשי-הגשר הדיביזיוניים שלהם לראשי גשר ארמיוניים בעומק של כ-10 ק"מ מזרחה לתעלה, אבדה תנופתם הראשונית, ומשעה שנכנסו לשלב "העצירה האופרטיבית" החמיצו את ההזדמנות להשתלט על המעברים בסיני. מהלך זה גרם לויכוח חריף, שטרם גסתיים, בין ההנהגה המדינית והצבאית של מצרים וסוריה: הסורים טענו, ש"העצירה האופרטיבית" נועדה להתבצע רק לאחר השלמת המשי- מות המתוכננת (הגעה לירדן וליס-כנרת בזירה הסורית, ולמע- ברים בזירה המצרית), ואילו המצרים טענו, שהוסכם מראש שבזירתם תיעשה "העצירה" עם כיבושו של "קו בר-לב", כדי להתארגן מחדש, תוך הדיפת התקפות הגד של צה"ל, לקראת ההתקדמות למעברים.

היכל המקבל, מכל מקום, את הטיעון הסורי, מסביר כי המושג "עצירה אופרטיבית", שאינו מצוי כלל בתיאוריה הצבאית, נולד בהשפעת מפותיה של מצרים בעבר, אשר גרמו לאנשי הפיקוד המצרי להימנע מכל מהלך שיש עימו סיכון, ולהעדיף את ביטחון הצבא.

יש לציין, לעומת זאת, כי כאשר חשש סאדאת כי אסד נוטה בשל אבידותיו להסכים להפסקת-אש, הוא שלח (לדברי חסנין היכל בספרו) שדר לנשיא סוריה בו התריע כי יהיה זה משגה להפסיק את האש דווקא משום שישראל החזירה לעצמה שטח ברמת הגולן. יתר על כן, סאדאת הסביר בשדר זה לאסד, כי מטרת המלחמה אינה לזכות בשטח, אלא להקז את דמה של ישראל; ובהקשר זה אף הציע לו לשלוף את אחת מדיביזיות החי"ר שלו מקו החזית ולערכה להגנת דמשק, ולעומת זאת להכניס לפעולה את דיביזיות השריון שבעתודה כדי להסב לצה"ל את מירב האבידות.

עצה זו הייתה הפוכה מזו שנתן סאדאת לצבאו, ומאחר ומולאה על-ידי אסד, הרצה במידה רבה את גורלה של סוריה וגרמה למספר תופעות:

- א. הפעלת רכבת אווירית רוסית החל ב-10 באוקטובר לעזרתה של סוריה ובהמשך גם לעזרתה של מצרים.
- ב. העמדת ארה"ב בפני הצורך לתיפעול רכבת אווירית לעז- רתה של ישראל.
- ג. אינטרס משותף לשתי מעצמות-העל להביא להפסקת-אש.

על נסיונותיו של קיסינג'ר להשיג הפסקת-אש מספר סאדאת בספרו את הדברים הבאים: קיסינג'ר לא התעורר לראות את המציאות אלא ביום הרביעי לחימה, כאשר הגיעו אליו הן קריאות "הצילו" מישראל (כולל בקשה ישראלית דחופה לארבע מאות טנקים תמורת אלו שאבדו בחזית), הן דיווח הפנטגון, לפיו אין המלחמה בחזית המצרית מתנהלת לטובת ישראל, והן דיווח כתבי תוך לפיו דיין "התמוטט ובכה" במע- מדם, ואמר כי "לישראל אין תקווה להדוף את המצרים, אפילו כדי שעל אחד, הדרך לתל-אביב פתוחה".² לנוכח זאת חתר קיסינג'ר, ביחד עם ברה"מ, להביא להפסקת אש. הוא תבע

2. המדובר בפגישת דיין עם עורכי העתונים שקיימה בערב שירד על יום ה-9 באוקטובר, בה דיווח להם על המצב ללא כחל וסרק, כדי להכשיר, בין היתר, את הרקע לפנייה דחופה של ישראל לבקשת סיוע צבאי מארה"ב.

תחילה, מתוך תקווה שהישראלים ככל זאת "ישברו את עצמות" מצרים, שהצדדים הלוהמים יחזרו לקווי ה-6 באוקטובר; אולם לאחר כן, "כדי להציל את ישראל", הוא שינה את תנאי הפסקת האש, והסכים להפסקה בקווי ה-13 באוקטובר. בהקשר לכך טוען סאדאת בספרו, כי את תנאי הפסקת האש הראשוניים (חזרה לקווי ה-6 באוקטובר) סירב לקבל, משום שזכה בהצלחה ראשונית, וטרם הגשים את מלוא תכניתו (כיבוש המעברים); ואילו את תנאי הפסקת האש השניים (הפסקת אש בקווים הקיי- מים) סירב לקבל, משום שהכוחות הסוריים נהדפו מן הקווים בהם החזיקו ב-6 באוקטובר, ונתעורר חששו מהפוגה שתנוצל על-ידי ישראל כמו ב-1948.

תהיה הסיבה אשר תהיה, בליל 12-13 באוקטובר 1973 החמיץ סאדאת הזדמנות פז לשמור על שלמות צבאו ויוקרתו. אותו לילה, לאחר שנתקבלה (לדברי אבן בספרו "אוטוביוגרפיה") הסכמת ישראל להפסקת-אש בקווים הקיימים,³ פנה קיסינג'ר אל ראש ממשלת בריטניה הית, וביקש את סיועו להשיג גם את הסכמתו של סאדאת לכך. הית הפעיל את שגרירו בקהיר פיליפ אדמס שדאג להעיר את סאדאת משנתו.

בספרו אומר סאדאת בעניין זה כי כאשר קיבל את השגריר הבריטי בארמון טאהרה נסתבר לו כי פניית ארה"ב באה לבחון האם נכונה האינפורמציה של ברה"מ לפיה הוא מוכן לקבל הפסקת אש. לדבריו השיב לשגריר, כי מצרים לא תסכים להפי- סקת האש שהוצעה על-ידי ברה"מ, אלא לאחר שתגשים את משימותיה המתוכננות; וכי על ארה"ב להתקשר לקהיר שלא באמצעות מוסבה. כן אמר סאדאת לשגריר הבריטי, ששאל אותו מהם תנאיו לפתיחת ים סוף (מצרי באב-אל-מנדב) בפני הספנות הישראלית, כי התנאי הוא נסיגה ישראלית מן השטחים הערביים.

תיאור זה של סאדאת מגלה למעשה רק טפח ומכסה טפחיים. שכן ההצעה הייתה של ארה"ב ובריטניה ולא של ברה"מ. אדרבא, סאדאת עצמו אומר בספרו כי רק לאחר שיצא השגריר הבריטי מארמונו, כדי לדווח להיות ולקיסינג'ר על תוצאות שלי- חותו, הגיעה לשם איגרת מברה"מ ובה הודעה, לפיה רוצה קוסיג'ין לבוא למצרים כדי לדון בתנאי הפסקת האש.

בעניין זה ראוי לציין, שאם לנוכח החצה של ברה"מ על סאדאת להפסקת אש בערב שירד על יום הלחימה הראשון, יכול היה זה (לאור ההצלחה בה זכו אותו יום צבאות מצרים וסוריה) להשיב כי לחץ זה הינו חסר היגיון לחלוטין — נתקשה להשיב במילים אלה ב-13 באוקטובר, שכן סוריה נמצאה אז במצב קשה ביותר: התקפת הגד של צה"ל לא זו בלבד שהדפה את הסורים מן השטח שנכבש במלחמת "ששת הימים", אלא אף שמטה מידם את השליטה על שטחים חיוניים כמטחוני-תותח מדמשק. בספרו לא אומר סאדאת דבר בסוגיה זו, אך נראה שלאור מצבה של דמשק מזה, ולאור ביקורו הקרוב של קוסיג'ין, שמשמעותו אפשרות כפיית הפסקת אש על-ידי מעצמות העל מזה, לא נותרה לו ברירה, אלא להורות בשחר ה-13 באוקטובר על ביצוע ההתקפה לעבר המעברים בסיני ב-14 בו; הן כדי להשלים את המשימה המצרית המתוכננת, לפני בואו של קוסיג'ין, והן כדי להקל, כביכול, את הלחץ מעל סוריה.

3. פרופ' קוונדט בספרו "עשור ההכרעות" טוען כי הסכמת ישראל להפסקת אש הייתה תנאי לקבלת הרכבת-האווירית האמריקנית.

ביזיה משוריית 21 לגזרת ארמיה 2, תושולם ב-13 באוק-טובר. בהסתמך על כך הוערך שהמצרים יפעילו במתקפה כ-900 טנקים לעומת 750 הטנקים המצויים בידי פיקוד הדרום.

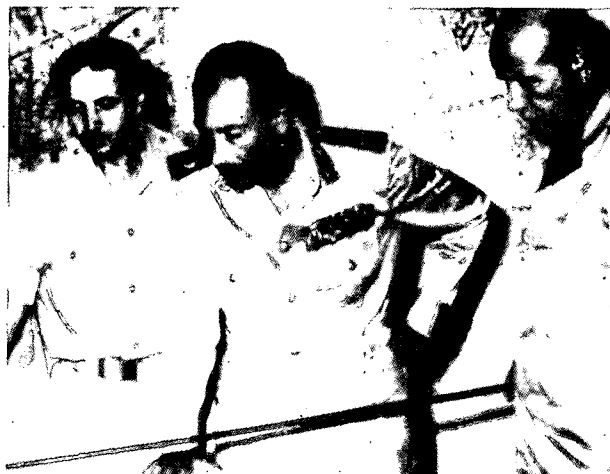
בהקשר זה ייאמר, שבראיון שנתן ראש אגף המבצעים המצרי דאז, גמסי, לעיתונאי מוסא צברי (באוגוסט 1974) הוא אמר, כי לצורך ביצוע המתקפה לעבר המעברים בסיני הועברו ביום ה-13⁴ באוקטובר למזרח התעלה: דיביזיה משוריית 21, חטיבה 3 מדיביזיה משוריית 4 וכן סוללות טילים קרקע-אוויר.

באותו יום (13 באוקטובר) בצהרים הגיע הרמטכ"ל דוד אלעזר לפיקוד הדרום, כדי לודא את הצלחת קרב השריון הגדול הצפוי. חיים הרצוג מספר בספרו כי דוד ביקר בין היתר במפקדתו של שרון, כדי לבחון הן את תוכניותיו לקרב השריון והן את תוכניותיו לצליחה. אגב כך הסתבר לו, כי שרון חולק על ההחלטה להמתין להתקפה המצרית, ומציע לתקוף את המצרים מייד כדי להגיע לשפת-התעלה. הרמטכ"ל הבהיר לו כי יש להמתין להתקפה המצרית, אולם אם זו לא תתבצע אזי תבוצע הצליחה בכל מקרה בליל 14-15 באוקטובר.

ממש בשעה שהתנהל הדיון בין הרמטכ"ל לאלוף שרון נהרג האלוף אלברט מנדלר מפקד האוגדה שהגנה על הגזרה הדרו-מית. במקומו של אלברט מינה הרמטכ"ל בו במקום את תת-אלוף קלמן מגן למפקד אוגדה בדרגת אלוף, ואת מקומו של קלמן כמפקד האוגדה שהגנה על הגזרה הצפונית תפס תא"ל ששון.

בצילו של האבל הכבד על מותו של האלוף מנדלר נערך בערב שירד על ה-13 באוקטובר דיון מבצעי במוצב הפיקוד העליון. בדיון זה הוצגה הערכת מודיעין לפיה ישלימו המצרים את העברת עוצבות השריון בליל 13-14 באוקטובר בהותירם ממערב לתעלה רק כ-300 טנקים. התקפת יתרת הטנקים המצ-ריים שממזרח לתעלה נחזתה לשחרר ה-14 באוקטובר בשלושה מאמצים דיביזיוניים. כן הוערך כי המצרים ינהלו קרב הבקעה משך כל אותו יום, כאשר בלילה שירד עליו יוצנחו או יונחתו כוחות מיוחדים לתפיסת מעברי המיתלה והגידי. ולמחרתו (ה-15 באוקטובר) הוערך כמועד בו ינסו כוחות השריון הדיביזיוניים לחבור עם הכוחות המיוחדים ובכך להשלים את ההתקפה. הן בפיקוד והן במטכ"ל צפו הצלחה גדולה בקרב השריון של ה-14 באוקטובר, אולם הרמטכ"ל קבע בתדריכו שאין להיגרר אחר ניצול ההצלחה, גם אם ייגרמו לאויב אבידות כבדות; שכן יש לשמור על הכוחות לקראת הצליחה שתתבצע בליל ה-15-16 באוקטובר.

ההערכות לגבי שיטת הפעולה של האויב נתבדו. המצרים תקפו אמנם ב-14 באוקטובר אך לא על פי "התוכנית", וכפי שנסתבר אף לאחר ויכוח קשה: בעוד ששר המלחמה המצרי אסמעיל היה חסיד הקו הזהיר, ודבק בתיכנון המקורי (בי-צוע המתקפה החל ב-15 באוקטובר) תבע ככל הנראה ה-רמטכ"ל שאולי להקדים את שלב מתקפת השריון המצרי

סאדאת כמפקד העליון, מימין שר המלחמה איסמעיל עלי ומשמאל הרמטכ"ל שאזלי

פאליט, מי ששימש נספח צבאי של ארצו בקהיר. בספרו "החזרה לסיני", שפורסם בניו-דלהי באפריל 1974, הוא אומר: "אם אמנם הייתה מטרת ההתקפה ב-14 באוקטובר לסייע לסוריה, מן הדין היה שתבוצע שניים-שלושה ימים קודם לכן", היינו ב-11 או ב-12 באוקטובר.

הייתה זו, כזכור, אף ההערכה הישראלית, אשר רק משבוששו המצרים לבצע את מתקפתם, השתנתה לכלל הערכה, שאלה יסתפקו בהישגיהם, ויקבעו עובדה שתונצח על-ידי הפסקת האש. ככל שנתחזקה הערכה זו דובר בפיקוד הדרום יותר ויותר על הצורך בביצוע מבצע נועז של צליחת התעלה. איש לא חלק על עצם צורך זה, אולם התנהל ויכוח סוער בקשר למקום הצליחה ועתויה. כך או כך בליל 11-12 באוקטובר, הגיש האלוף גונן למפקד החזית המלצה שהצליחה תבוצע כבר בלילה שלאחר מכן. רא"ל בר-לב קיבל את עצם הרעיון, אך דחה את הביצוע לליל 13-14 באוקטובר. הוא הודיע על כך לרמטכ"ל בחצות ליל 11-12 באוקטובר, ובבוקר שלמחרת טס לתל-אביב להציג בפני שר הביטחון ובפני ראש הממשלה את התוכנית המפורטת של הצליחה. תוך כדי הדיון בלשכת ראש הממשלה שהחל בשעה 14:30, ובטרם סוכם אם לצלוח את התעלה ומתי, נמסר למשתתפיו מידע לפיו קיבלו עוצבות השריון המצריות שממערב לתעלה פקודה לצלוח אותה מו-רחה, דהיינו - ההתקפה המצרית נראתה כבר קרובה לבוא. כן נמסר שתקדם להתקפת השריון מזרחה הפעלת כוחות מיו-חדים לפגיעה במרכזי שליטה ולתפיסת שטחים חיוניים. בעק-בות זאת נתקבלה הצעת בר-לב להפסיק את הדיון על הצליחה ללא קבלת החלטה. הוא חזר לפיקוד הדרום, והחל לערוך את הכוחות להשמדת כוחות אויב, אם אלה אמנם יפתחו במתקפה לעבר המעברים. במקביל דאג המטכ"ל לתגבר את הפיקוד ביחידות חי"ר ובנשק נ"ט. כן הורה המטכ"ל את האלוף גביש, מפקד מרחב-שלמה, לקדם פלוגת טנקים מאילת לראס-סודר, למרות החשש מהצטרפות ירדן וסעודיה למלחמה.

עוד כל הדברים האלה מתרחשים הגיעו, בליל 12-13 באוק-טובר, ידיעות שוא כאילו פעילות הכוחות המיוחדים המצ-ריים החלה. לעומת זאת נתאמתה לכאורה הידיעה על העברת חטיבת טנקים אחת (חטיבה 3) מדיביזיה משוריית 4 לגזרת ארמיה 3 מזרחה לתעלה, ודובר גם על תחילת העברת די-

4. מכאן שהפקודה לכך ניתנה, ככל הנראה, על-ידי סאדאת, בתום הפגישה עם השגריר הבריטי, ועם היוודע דבר בואו הקרוב של קוסי-גין למצרים.

לעבר המעברים, מאחר ששלב הצליחה לכיבוש ראשי-הגשר היה להערכתו קל מן המתוכנן.⁵
על טיעוניו של שאולי ניתן ללמוד מדבריו של עבד-אל-סתאר-טוילה בספרו "מלחמת שש השעות", שפורסם באוק-טובר 1974. הלה מעלה בספרו (קרוב לודאי בהשראתו של שאולי) את הטיעונים העיקריים הבאים:

* "צליחת התעלה, ההשתלטות על קו בר-לב והעברת הכוחות לראש הגשר בוצעו מהר מהמתוכנן, ויצרו מבוכה בקרב האויב, שלא השלים למועד זה את גיוס מילואיו. על כן צריך היה לנצל את המצב שנוצר, לשנות את התוכנית, ולזנק קדימה לשם כיבוש המעברים, אפילו היה כרוך צעד זה בהתרחקות זמנית ממטריית הטילים נ"מ."

* הוערך כי שיעור האבידות, שעתיד היה להיגרם לכוחות המתקדמים למעברים, אף כשהם חשופים לחיל-האוויר הישראלי, לא יעלה על השיעור שהוערך לגבי שלב הצליחה לכיבוש ראשי הגשר.⁶

* כוחות האוויר המצריים היו יכולים לספק מטריה אווירית לכוחות המתקדמים, עד לקידומן של סוללות הטילים נ"מ לגדה המזרחית.

* כיבוש המעברים עתיד היה למנוע את צליחת התעלה על-ידי צה"ל, ולהכשיר את הדרך לכיבוש יתרת סיני ורצועת עזה⁷ — גורם אשר עשוי היה לשמש קלף מיקוח חזק בשיחות המדיניות.

* לו נערכה ההתקפה לעבר המעברים במועדה, הייתה מקלה על הצבא הסורי, ומאפשרת לו ביחד עם הכוחות העיראקיים וכוחות ערביים נוספים לבצע התקפת נגד, שהייתה עשויה לדחוף את ישראל למבוי סתום, ולאצלה לסגת מרמת ה-גולן.⁸

טיעוניו לדעיל של "הפר הצעיר", הרמטכ"ל שאולי, להקדמת שלב מתקפת השריון לעבר המעברים, נדחו על-ידי "הפר הזקן", שר המלחמה איסמעיל מנימוקים אותם מגה הן בהר-צאה שנשא באפריל 1974, והן בראיונות שהעניק לעיתון "רוז-אל-יוסף" באותה שנה.

עיון בהם מלמד כי הם אוצרים בחובם טיעונים המטילים אשמה על סאדאת. מכל מקום הוא טוען שסאדאת נתן לו

5. לדברי עורך השבועון הלבנוני "אלחואדת", שפורסמו באפריל 74, הציג שאולי (ששימש כרמטכ"ל צבא מצרים ממאי 1971 ועד להדחתו על-ידי סאדאת ב-19 באוקטובר 1973) עוד ב-11 באוקטובר לנצל את ההצלחה מייד, ולגרסם לכוחות צה"ל "תבוסה שלמה", אך שר המלחמה איסמעיל דחה את הצעתו.

6. הערכת המצרים הייתה שאבידותיהם יגיעו לכ-20 אלף גנש, ולמעשה נהרגו רק עשירית ממספר זה.

7. בעניין זה חורג כמובן טוילה מגבולות ההגיון.

8. אך טבעי הדבר שהסורים הצטרפו לדברי הביקורת של מחבר הספר "מלחמת שש השעות". לטענתם, כמשתקף בכתב העת של הצבא הסורי (בגליון אוגוסט-ספטמבר 1974), היה המאמץ הצבאי בזירה הסורית מהיר, ואילו בזירה המצרית איטי, בעוד שהמצב תבע מהירות בשינוי החזיתות. בשל כך הוקפאה הפעילות הסורית ברמת הגולן, ונגרם נזק גם למצרים, שכן "נוכחות מצרים במעברים בסיני עשויה הייתה לחסום את דרכה של ישראל אל החוף המזרחי של ים סוף, ולמנוע בעדה לבצע את מבצע דוורטואר". במקרה זה הייתה נושאת הפסקת אש, בעקבות התערבות בינלאומית, אופיי אחר.

"הנחיה פוליטית" חד משמעית: "לגרסם מכסימום אבידות לאויב, עם מינימום אבידות לצבא מצרים, מבלי לשים לב לגודל השטח הנכבש". בהתאם לכך תיכנן איסמעיל את התכנית הב-אה במגמה שלא לסטות ממנה:

* בשלב הראשון (6-7 באוקטובר) יצלחו הכוחות המצריים את התעלה, יבקיעו את קו בר-לב, ויצרו "בסיס מוצק" של חי"ר ושריון (חמש דיביזיות חי"ר מוגברות) בגדה המזרחית, שיהיה מוגן על-ידי מערכת הטילים נ"מ המוצבת בגדה המער-בית, ושהיה מסוגל לבטל את היתרונות הבולטים של צה"ל (עליונות באוויר ועדיפות בקרב שריון נייד), זאת כדי שלאחר שלב הצליחה וכיבוש קו בר-לב (בו לא יהיה מנוס מאבידות לכוחות המצריים) יגרמו בשלב הדיפת התקפות הנגד הישרא-אליות עיקר האבידות לצה"ל.⁹

* בשלב השני (8-14 באוקטובר) — שלב "העצירה האופר-טיבית" — יועברו לגדה המזרחית הדיביזיות המשוריינות וה-סוללות הניידות של טילים נ"מ, ותיעשנה ההכנות לשלב הפרי-צה מראשי הגשר, לאור "הערכת מצב חדשה ותגובות האויב".

* בשלב השלישי (15-19 באוקטובר) תבוצע על-ידי העוצ-בות המשוריינות בחסות טילים נ"מ פריצה מראשי הגשר לעבר המעברים (המיתלה והגידי).

איסמעיל התנגד, אפוא, לתוכנית שאולי, שתבע לבצע את המת-קפה כבר ב-11 באוקטובר, משתי סיבות: ראשית — דבקוהו לתוכנית שהוכתבה לו על-ידי סאדאת; ושנית — החלטתו לא לקדם את העוצבות המשוריינות לעבר המעברים לפני שיעברו כל סוללות הנ"מ הניידות מזרחה לתעלה; שכן אילולא נהג כך גורר היה הדבר הטלת מלוא הנטל על חיל-האוויר המצרי — משימה שלמעלה מיכולתו.

השוואת דברי איסמעיל לדברי מחבר הספר "מלחמת שש השעות", המיוחסים לשאולי, מלמדת, לכאורה, שהיכוח ביניהם לא נסב על עצם ביצוע המתקפה אלא על עיתויה, אך למעשה התנהל בפיקוד המצרי ויכוח נוקב על עצם הטעם שבביצוע המתקפה. היכל מכל מקום מספר בספרו, כי שלב "העצירה האופרטיבית" החל ב-10 באוקטובר¹⁰ ונמשך עד ה-19 בו. בפרק זמן זה התנהל במטה הכללי המצרי ויכוח בנוגע לשלב המתקפה. היו שסברו, כי למרות "שהרגע האידיאלי" לביצוע המתקפה הוחמץ, קיימת עדיין הזדמנות להמשיך בהתקדמות, וכי אם תבוצע זו, יתכן שניתן יהיה להרוויח זמן שאבד. לעו-מתם היו שהעריכו שמאוחר מדי לתקוף, ומוטב להתרכז במג-נה על ראשי הגשר שממזרח לתעלה, מאחר שהכוחות הישר-אליים, אשר הוצאו משיווי משקלם ב-6 וב-7 באוקטובר, "הבריאו" בינתיים.

היכל אינו מגלה בספרו "מי אמר מה" בוויכוח; אך מן "המשל" שהוא מביא בספרו על גנרל מונטגומרי "הזהיר", שלא מיהר להפעיל את השריון שלו (כדי להימנע מתבוסה דומה לזו שנחל קודמו גנרל ריצ'י), ומן ה"נמשל" שאינו אלא איסמעיל, שחשש מגורלו של עמאר במלחמת 1967 — אין ספק שכוונתו של היכל הייתה לומר שאיסמעיל לא התלהב מעצם ביצוע

9. אחמד איסמעיל אמר להיכל ("אל אהרם", נובמבר 1973), כי בשלב זה ובבא אחריו הושמדו 500 טנקים ישראליים, והדגיש "שאינו זה דבר פעוט".

10. משמע ששלב הצליחה, כיבוש קו בר-לב ויצירת "הבסיס המוצק" ארכו יומיים יותר מהמתוכנן.

אל רצועה זו (בה עבר כביש הרחוב הישראלי) ולהתמקם בה, כך שהאויב יאלץ לסגת אל ממזרח למעברים, ואילו כוחותינו יהיו מאובטחים בפני התקפותיו האינטנסיביות".

מבלי לשפוט מי צדק ב"ויכוח" — שאולי ה"פזיו", איסמעיל ה"זהיר" או גמסי ה"שקול" — אין כל ספק שדווקא משום חילוקי הדברים ביניהם, הם הביאו את הנושא השנוי במחלוקת להכרעתו של סאדאת, והוא זה האחראי לעצם ההחלטה לבצע את ההתקפה ב-14 באוקטובר. יתר על כן, העובדה שאין זכר לכך לא בספרו של סאדאת עצמו (שמחק, כאמור, את יום ה-14 באוקטובר מן ההיסטוריה), אלא גם בספרי כתבי החצר למיניהם, רק מחזקת דעה זו. ניתן להבין שאפילו חסנין היכל, שחדל להיות "סופר הנשיא" וכתב ספר אובייקטיבי יחסית, לא הרשה לעצמו להטיל על סאדאת אחריות ישירה לשגיאה המצ-רית הגדולה ביותר במלחמה, והסתפק ב"רמז" בלבד, והמבין יבין. סאדאת דחה, לדבריו את פנייתם של ראש ממשלת ברי-טניה והשגריר הבריטי (למעשה את פנייתו של קיסינג'ר) בליל 12-13 באוקטובר להסכים להפסקת אש בקווים הקיימים (שישראל נאלצה להסכים להם), משום ש"יהיה קונצנזוס" שמצרים לא יכולה להסכים להפסקת אש, כאשר היא בשלבי התקדמות, ובמיוחד כאשר היא עומדת להנחית התקפה גדולה ביום המחרת.

העובדה שה"קונצנזוס" הוא הגימק העיקרי שמביא היכל לדי-חיות הפניה להפסקת אש על-ידי סאדאת, מלמדת שהיה לו עניין בביצוע המתקפה, שדאג להשיג לה "הסכמה", ושאישרה עקרונית עוד לפני פגישתו עם השגריר הבריטי. עם זאת ייתכן שסאדאת לא קבע אולי את מועדה המדויק, והתנה זאת בתשובת קיסינג'ר לתנאיו להפסקת-אש, כפי שהועברו לו ב-10 באוק-טובר על-ידי יועצו לביטחון לאומי הפאו איסמעיל.

בינתיים, עד שהגיעה תשובתו של קיסינג'ר (באמצעות שגריר בריטניה) בליל 12-13 באוקטובר, השלים הפיקוד המצרי את תוכנית המתקפה, ופתח בהכנות מעשיות לביצועה. דירבנה אותו לכך לא רק הנחייתו של סאדאת, אלא גם המרצתו של שגריר ברה"מ, שתבע, כזכור, את ביצוע המתקפה מאז פתח צה"ל בהתקפת נגד בזירה הסורית.

בעניין זה יש להדגיש, כי אם שהיית הרכבת האווירית האמריקנית נועדה לאלץ את ישראל להסכים להפסקת אש, הרי הפעלת רכבת אווירית רוסית לסוריה ולמצרים נועדה לחזק את סוריה מול התקפת הנגד של צה"ל מזה, ולהמריץ את מצרים לבצע מתקפה שתקל את הלחץ הישראלי ברמת הגולן מזה.

מסיבות מובנות הפחית סאדאת מערך הרכבת האווירית הסובייטית שהחלה לפעול בליל 9-10 באוקטובר (למרות שאפילו מקורות ערביים ניטרליים, כמו "אלג'ומהוריה" הלב-נוני מה-10 באוקטובר 1974, קבעו כי במשך המלחמה קיבלו סוריה ומצרים מברה"מ כ-65 אלף טון נשק וציוד, מתוכו — כ-15 אלף טון באוויר), אולם ניתן להניח כי עצם הפעלתה של הרכבת האווירית, תוך מתן עדיפות למילוי צרכיה של סוריה, גרמה לסאדאת, ובמיוחד לשר הצבא איסמעיל, לסטות מהערכה, לפיה לא תחזיק סוריה מעמד ועל-כן עלול צה"ל להתפנות ולהכות במצרים. מכאן ואילך לא היה למצרים טעם להמשיך ולהתעקש על חיזוק ההיערכות למגננה ונתחזקה, אפוא, המגמה לעבור ל"מתקפה".

הגנרל גמסי ר' אג"מ במטכ"ל המצרי

המתקפה. זאת ועוד — כזכור סיפר היכל, שכאשר הביא לידי-עת איסמעיל ב-10 באוקטובר את דעת הרוסים, בדבר הצורך בביצוע המתקפה לעבר המעברים (מה גם שהסורים נמצאו במצב קשה) הגיב שר המלחמה המצרי על כך באמרו: "דווקא משום שהאויב עלול להפנות מאמציו אלינו (אחרי הכרעת הסורים), אנו חייבים למנוע בכל מחיר את הרחבת הפריסה שלנו...". לנוכח חילוקי הדעות המהותיים בין הרמטכ"ל המצרי לבין שר המלחמה המצרי מעניין לבחון את עמדתו של ראש אגף המבצ-עים, גמסי, בויכוח. מסתבר שהוא חלק על שאולי בכל הנוגע לעיתוי המתקפה אך חלק גם על איסמעיל ביחס לעצם הצורך במתקפה. בהרצאה שנשא בדצמבר 1974 הסביר, כי לא ניתן היה לבצע את המתקפה לפני ה-14 באוקטובר, בשל הסיבות הבאות:

* הכוחות המצריים לא "התבטלו" לאחר הצליחה. יתרה מזאת, בימים 6-13 באוקטובר הם לחמו כדי לקיים את המאחז בגדה המזרחית, תוך מאמץ להעמיקו, כשהם ממשיכים להעביר כוחות אל מעבר לתעלה. כל זאת תוך כדי בלימה חוזרת ונש-נית של התקפות הנגד של צה"ל.¹¹

* המטרה הייתה "להסב לצה"ל אבידות בנפש ובציוד, וכך להשפיע עליו מבחינה מוראלית — ולא לכבוש עוד ק"מ אחד או שניים".

לעומת זאת טען גמסי (בראיון עם העיתונאי מוסא צברי באו-גוסט 1974), שהיה הכרח לבצע את מתקפות הנגד ב-14 באוקטובר מהסיבות הבאות:

* "היינו מחויבים לבצע את התוכנית (מסיבות מוראליות), שכן לא יתכן היה שכוחותינו ישארו בעמדותיהם, ויעברו ממצב של התקפה למצב של הגנה...".

* "האויב החזיק ברצועה המשתרעת מן הצפון עד לדרום, במרחק 15 ק"מ מעמדות כוחותינו, ממנה יכול היה לבצע הת-קפותיו מכמה כיוונים. לפיכך הכרחי היה להתקדם, כדי להגיע

11. גמסי הדגיש כי הימים שנועדו לארגון הכוחות בראשי הגשר "כהכנה לזינוק מורחה" היו "קשים במיוחד". בהקשר זה מן הראוי לציין כי סעד מאמון, מפקד הארמיה השנייה, טען (בסימפוזיון עם עיתונאים, שנערך לרגל יום השנה למלחמת אוקטובר), כי בתקופה האמורה (6-13 באוקטובר) נערכו על יחידות הארמיה שלו לא פחות מ-36 התקפות נגד.

2. שתי חטיבות טנקים שתפעלנה בציר המרכזי (חטיבת טנקים 24 מדיביזיה ממוכנת 23, וחטיבת טנקים מדיביזיה משורינית 21, או שתי חטיבות טנקים מזו האחרונה).
 3. חטיבה ממוכנת שתפעל בציר הג'ידי (חטיבה ממוכנת 6).
 4. חטיבת טנקים וגדוד ממוכן שיפעלו בכיוון מעבר המיתלה. (חטיבת טנקים 3 מדיביזיה משורינית 4, וגדוד נוסף מחטיבה ממוכנת 113).
 5. 14 סוללות טילים נ"מ, כמחציתן גידות (ס.א. 6) שיגנו על הכוחות הפועלים מתוך עמדות בגדה המזרחית.
 6. כוחות הארטילריה וחיל-האוויר (בצורה מוגבלת) שיסייעו על לכוחות המתקדמים.
- * בגדה המערבית ישארו: דיביזיה משורינית 4 פחות חטיבת טנקים; דיביזיה ממוכנת 23 פחות חטיבת טנקים, וחטיבה ממוכנת מדיביזיה ממוכנת 6.
- מתוך האמור לעיל משתמע, לכאורה, כי ארמיה 2 גועדה להפעיל שני מאמצים: הצפוני (חטיבת טנקים) והמרכזי (דיביזיית טנקים מוקטנת); כמו-כן גועדה ארמיה 3 להפעיל שני מאמצים: ג'ידי (חטיבה ממוכנת) ומיתלה (חטיבת טנקים מוגברת). אולם ככל הידוע לנו הפעילו המצרים בהתקפת ה-14 באוקטובר ששה מאמצים:
- * מאמץ עצמאי של כוחות מדיביזיית חי"ר 18 (חטיבת טנקים עצמאית 15) בציר קנטרה-בלוזה.
- * שני מאמצים בגזרת ארמיה 2 לעבר טסה: האחד — מגזרת דיביזיית חי"ר 2 (חטיבת טנקים 24 מדיביזיה ממוכנת 23), והשני — מגזרת דיביזיית חי"ר 16 שדרומה לה (דיביזיה משורינית 21 מוקטנת).
- * שלוש מאמצים בגזרת ארמיה 3: האחד — של כוחות מדיביזיית חי"ר 7 וחטיבת טנקים עצמאית 25 לעבר ציר הג'ידי; השני — של כוחות מדיביזיית חי"ר 19 וחטיבת טנקים 3 מדיביזיה 4 (מתוגברת בגדוד מחטיבה ממוכנת 113) דרך ואדי מבצוק לעבר ציר המיתלה, והשלישי — של דיביזיה ממוכנת 6 המוקטנת (חטיבת טנקים 22 וחטיבה ממוכנת 1) לאורך חוף מפרץ סואץ דרומה ולאחר מכן מורחה במקביל למאמץ השני.
- השוואת הנתונים המובאים על-ידי מחברי הספר "מלחמת הרמאדן" לאלה הידועים לנו, מלמדת שאלה צימצמו במתכוון את היקף העוצמה המצרית התוקפת בכשלוש חטיבות טנקים, שלא לדבר על כך שלא הזכירו כלל את כוחות החי"ר והשרי-יון של דיביזיות החי"ר שיכלו ואף נטלו חלק במתקפה.
- מאחר שברור שהמחברים עשו זאת כדי להמעיט מערך כישלון המתקפה, מתעורר בדרך הטבע חשד שהם צימצמו, מאותה סיבה עצמה, את היקף המשימה שהוטלה על הכוחות המצריים; או שהם הציגו רק את שלבה הראשון בלבד; רוצה לומר: בשלב א' היו צריכים כוחות השריון המצריים להתקדם עד לקרבת המעברים (כ-30 ק"מ); בשלב ב' היו צריכים הכוחות המיוחדים שלהם (צנחנים ואנשי קומנדו) להיאחו במעברים עצמם; ובשלב ג' היו צריכים כוחות השריון המצריים לחבור עימם ולהמשיך בהתקדמות.

אם אכן נכונה הערכה זו, ביחס לשלבים — הרי שניתן למצוא אולי הסבר לעובדה, מדוע כמעט ולא הפעילו המצרים את כוחותיהם המיוחדים בהתקפת ה-14 באוקטובר, בעוד שקיים

כך או אחרת תיכנן סגל המפקדה הכללית המצרית, לדברי מחברי הספר "מלחמת הרמאדן", ב-11 באוקטובר את התכנית המכונה "הצלת האח עלי" כאשר שיקוליו היו כדלקמן: * האויב מרכז את מאמציו העיקריים לעצירת והתקפה בגזרת הסורית, משום ששם מתנהלים הקרבות בקירבה רבה לישראל ("הישינה"). לכן נשלחו מרבית כוחות העתודה הארץ-פרטיבית והאסטרטגית של צה"ל לזירה הסורית, בעוד שבזירה המצרית מסתפק האויב בייצוב החזית, בין היתר על-ידי הקמת קווי הגנה חדשים בעומק.

* היעדר עתודות, והפניית כוחות להקמת קו הגנה שני בסיני, מצמצמים בהכרח את אפשרויות התקפות הנגד של האויב, ומכאן בטל טעם ההמתנה המתוכננת לסיכול התקפות הנגד שלו, כתנאי לפיתוח המתקפה מורחה.

* כחזי להקל את הלחץ על סוריה, יש לאלץ את האויב להעתיק את מאמציו אל סיני, ולפתוח במתקפה מורחה מוקדם מן המתוכנן.

* קיימים מספר סיכונים בעצם ביצוע המתקפה, כגון: החלשת הכוחות בגדה המערבית, ויציאת הכוחות התוקפים מתחום מטריית הנ"מ, תוך חשיפתם להתקפת חיל-האוויר הישראלי, שהחל מתעצם מחדש הודות להורמת אספקה אמריקנית החל מה-10 באוקטובר.¹²

לאור שיקולים אלה סיכם שר המלחמה המצרי איסמעיל (כמשתמע מראיונותיו לעיתון "רוז אליוסף" במחצית השניה של שנת 1974) את מטרות ההתקפה כלהלן:

* להקל את הלחץ המופעל על סוריה על ידי ביצוע המתקפה מוקדם מהמתוכנן (היינו לפני ה-15 באוקטובר, ובטרם יסוכלו של כל התקפות הנגד של צה"ל).

* הסבת אבידות כבדות ככל האפשר לכוחות צה"ל, במיוחד לכוחות השריון ולחיל-האוויר שלו.

* הרחבת ראש הגשר המצרי על-ידי כיבוש שטחים נוספים.

איסמעיל לא פירט את ה"שיטה" למימוש מטרות אלה, אולם מחברי הספר "מלחמת הרמאדן" יודעים לספר כי הלה קבע את דרך הפעולה על-פי הפירוט הבא:

* ההתקפה תבוצע רק על-ידי חלק מכוחות הארמיה ה-2 וה-3, שבמקביל יסיפו להחזיק בראשי הגשר באמצעות חמש דיביזיות החי"ר (דהיינו: את ההתקפה יבצעו חלק מהכוחות המשוריניים והממוכנים ברמה של חטיבות וגדודים).

* מאחר שהכוחות התוקפים יהיו מוגבלים בהיקפם, יהיה עליהם להגיע רק אל המבואות המערביים של המעברים, היינו להשתלט על רצועת שטח בעומק שלא יעלה על כ-30 ק"מ מהתעלה, במטרה — למנוע מצה"ל שימוש בכביש הרוחב (המאפשר לו חופש תנועה ופעולה נגד ראשי הגשר) — לחסום את זרימת התגבורות הישראליות מן המעברים מורחה — ולהכשיר את הקרקע לביצוע המשימה הסופית (כיבוש המעברים) בימים שלאחר מכן.

* בהתקפה יטלו חלק:

1. חטיבת טנקים שתפעל בציר הצפוני (חטיבת טנקים עצמאית 15).

12. הרכבת האווירית החלה רק בליל 13-14 באוקטובר, ומטוס ה-C-54 הראשון נחת בשדה לוד ב-14 באוקטובר בשעה 1830, כלומר בתום ההתקפה המשורינית המצרית.

היה סאדאת מעוניין דווקא בהישג קרקעי, שכן ב־16 באוקטובר עמד סאדאת לנאום נאום חשוב במועצת העם המצרית על מטרת המלחמה והישגיה,¹⁵ ורצה לקבוע בו "עובדות" בטרם הגעתו של קוסיגין למצרים.¹⁶

על רקע הצורך ב"הישגים" מובן כי לא נותר לאמצעי התקשורת המצריים (לדוגמה: רדיו "קול-ערב" ביום 14 באוקטובר בשעה 1900) אלא לתאר את התקפת-הנפל המצרית ב־14 באוקטובר 1973 כ"אחד מקרבות השריון הגדולים בהיסטוריה" שנסתיים ב"הצלחה מלאה", ואשר בו "הצליחו כוחותינו להגשים את מטרתם — השתלטות על שטחים חדשים בכל סיני, והשמדת 150 טנקים של האויב לעומת 100 טנקים שנפגעו לכוחותינו..."¹⁷

על ה"דרך" בה "עשו" זאת כוחותיה המהוללים של מצרים, מספרים מחברי הספר "מלחמת הרמדאן" את הדברים הבאים: המתקפה החלה ביום ה־14 באוקטובר בשעה 0600. בשעה זו תקפו מטוסי חיל-האוויר המצרי מטרות חשובות בסניי (בתוכם רפידיים ובלוזה), כאשר במקביל הופעלו טילים קרקע-קרקע מסוג "פרוג" נגד מוצבי השליטה ותחנות השייבוש האלקטרוני של צה"ל. כן הופעלו למעלה מ־500 קנים ארטילריים במכת אש מכינה של כ־15 דקות. לאחר "הכנה" זו פתחו היחידות המשוריינות והממוכנות המצריות בהתקדמותן.¹⁸ זו נעשתה נוכח אש חזקה ביותר של האויב, שעיקרה אש טילים נ"ט חדישים מתוצרת ארה"ב שהגיעו זה מקרוב לשדה הקרב.¹⁹ כן הפעיל האויב את עיקר הכוח האווירי שלו לסיכול התקדמות הכוחות המצריים, וריכוז אש ארטילרית כבדה על עמדות הטילים של כוחות ההגנה האווירית. למרות פעילות צה"ל הצליחו הכוחות המצריים להתקדם מזרתה עד למרחק של 15—18 ק"מ מהתעלה (היינו כמחצית מן המרחק המתוכנן), תוך גרימת אבידות גדולות לאויב וכיבוש כמה מוצבים. הם הוכיחו כי העליונות האיכותית בלחימה היא בידי הלוחם המצרי, ואילצו את הישראלים להעביר את כוחות האוויר שלהם וכמו-כן את החלק העיקרי של העתודות האסטרטגיות (שעיקרן שריון) מהגולן לסיני. לקראת סוף היום, כשאכן הסתבר שהאויב העביר את עיקר מאמציו לחזית המצ-

15. היכל מספר בספרו כי עוד בערב שירד על יום ה־10 באוקטובר הקריא לו סאדאת את טיוטת הנאום. אותו השמיע בסופו של דבר ב־16 באוקטובר. לדבריו דחה הנשיא את השמעת הנאום עד למועד בו היה ברור שהניצחון נזקף לטובת מצרים וסוריה. וכבר בזמן הקראת הנאום היה מודאג מכך שלא יוכל לומר "נצחוננו המזהיר" לאור המכה שהוכתה סוריה על ידי צה"ל...

16. קוסיגין הגיע למצרים ב־15 באוקטובר בשעה 1700.

17. לצה"ל נפגעו 25—20 טנקים לעומת השמדתם של יותר מ־200 טנקים מצריים.

18. בהרצאה למפקדים שנשא גמסי בדצמבר 1973, טען כי השתתפו בקרב למעלה מ־500 טנקים מצריים שפעלו בארבעה מאמצים.

19. הסיפור על "הנשק המהפכני" האמריקני שהשתתף בקרב חוזר ונשנה במספר מקורות. אין לכך, כמוכּוּן, כל יסוד. הרכבת האווירית האמריקנית החלה, כאמור, לפעול בליל 13—14 אוקטובר, ומטוסי הענק האמריקניים הראשונים נחתו בלוד בסיומו של הקרב. אמנם מטוסי "אל-על" הביאו ציוד לחימה עוד קודם לכן, בכללו טילים נ"ט אישיים מסוג "לאו", אך למעט גודד צנחנים אחד, אשר לו נועד סוג נשק זה, התנהלה הלחימה בכוחות המצריים התוקפים על-ידי כוחות השריון של צה"ל.

חייל מצרי מתחפר במהלך השלב הראשון של המלחמה

היה מידע¹³ שהם מתכוונים לעשות זאת. עם זאת תיתכן אף אפשרות שלאור האבידות הקשות ביותר שסבלו הכוחות המיורי-חדים ביממת המלחמה הראשונה, הן מידי מטוסי חיל-האוויר שהפילו הליקופטרים על לוחמיהם, והן מידי הכוחות המיוחדים של צה"ל (צנחנים ואנשי יחידות סיור מתוגברים בטנ-קים), נרתע אפילו שאולי¹⁴ מלשתפם בקרב. מכל מקום חלקם של הכוחות המיוחדים המצריים בהתקפת ה־14 באוקטובר היה אפסי: רק כמאה מהם הונחתו בליל 13—14 באוקטובר באיזור טסה, ואף הם חוסלו בבוקר שלמחרת על-ידי צוות-קרב (טנקים ואנשי יחידת הסיור הפיקודית) מאוגדתו של האלוף שרון, מבלי שגילו התנגדות של ממש.

מעניין לציין כי מחברי הספר "מלחמת הרמדאן" (הקצינים המצריים הבכירים חסן אלברדי, טה אלמגדוב ודיא אלדין זהרי) לא מזכירים ולו במילה אחת את פעולת "ההכנה" של הכוחות המיוחדים המצריים. תחת זאת הם מציינים כי התקפת ה־14 באוקטובר נועדה להקל מלחצי צה"ל על החזית הסורית, על-ידי משיכת המאמץ האווירי ועתודות השריון הישראליות לסיני, ולא "לפיתוח המתקפה מזרחה" מעבר למעברים. מדברי המחברים עולה, אפוא, שהפעלת הכוחות המיוחדים המצריים, נועדה מלכתחילה להתבצע במועד מאוחר יותר, בהתאם לתוכנית שנקבעה מראש.

אין כל ספק שדרך ההצגה של מטרת מתקפת ה־14 באוקטובר על-ידי הקצינים "שולפי העט" נועדה לחפות על כישלונם של "שולפי החרב", ובעיקר על מי שהורם לעשות זאת. בעניין זה יש להדגיש, כי בניגוד לאמור בספר "מלחמת הרמדאן"

13. המדובר בין היתר במידע שהובא לידיעת הפרוים שדן ב־12 באוקטובר בהצעת רב אלוף בר-לב לצלוח את התעלה.

14. הרמטכ"ל המצרי שאולי היה במקורו צנחן, והוא זה שפיתח את הכוחות המיוחדים במצרים. יתר על כן, הוא זה שהפעילם הלכה למעשה ב"מלחמת ההתשה".

רית, ובכך הקל את הלחץ מעל החזית הסורית; וזמשהעריכה המפקדה הכללית שפיתוח המתקפה מורחה השיג את המטרה הכללית שיועדה לה — ניתנה לכוחות התוקפים פקודה לחזור לראשי הגשר. כן ניתנה פקודה לשנות את ההיערכות של חלק מהכוחות ולחוק את ההיערכות הכוללת כהכנה לבלימת התקפות נגד חזקת של שריון האויב, שהוערך כי תבוצענה ב-15 באוקטובר.

תיאור זה הרחוק עד מאוד מן האמת (במיוחד במה שנוגע להעתקת עתודות שריון מן הזירה הסורית למצרית תוך כדי המתקפה) "בסבל", בהשוואה למה שמספרים מחברי הספר "מלחמת הרמאדן" על פעילות הזירה האווירית באותו יום. הם מודים שחיל-האוויר הישראלי תקף באותו יום פעמיים (ב-0900 וב-1530) שדות-תעופה במצרים, אך טוענים שהוא לא הצליח לפגוע ולו במסלול אחד. כמו-כן טוענים אלה כי בקרבות האוויר שהתנהלו באותו יום מעל שמי הדלתה הופלו לא פחות מ-15 מטוסי "פאנטום". (למעשה אבדו לנו שני מטוסים בעוד המצרים איבדו עשרה...).

זיוף ההיסטוריה על-ידי הקצינים המצריים מחייב העמדת דב-רים על דיוקם.²⁰ כזכור עזב רב-אלוף בר-לב את הדיון, בו הציג את הצעתו לצליחת התעלה, בשעות אחר-הצהריים של ה-12 באוקטובר, בעקבות ידיעה לפיה עומדים המצרים להג-חית סוף סוף את התקפתם הגדולה לעבר המעברים. הוא חש לחזית הדרום כדי לערכה לסיכול התקפה זו, בתחושה שאם אכן תתבצע ההתקפה יוכו בה המצרים קשות, ותוכשר הקרקע לצליחה. לא היה לו ספק שבקרב תנועה תהיה יד צה"ל על העליונה, מה גם שמצבו של פיקוד הדרום השתפר ללא הכר (מאו התקפת הנגד הכושלת ב-8 באוקטובר) ומספר הטנקים שברשותו עלה מכ-600 לכ-750 ומעלה.

חיים הרצוג מספר בספרו כי מפקדת פיקוד הדרום העריכה, שהמאמץ המצרי העיקרי בהתקפה יכוון לעבר רפידיים, וכי המצרים ינעו אליה בשתי זרועות: דיביזיה משורינית מתוג-ברת דרך מעבר הגידי ודיביזיה משורינית בציר איסמעיליה-טסה. כן העריך הפיקוד, כי המצרים יפעילו במקביל למאמצים העיקריים גם מאמצי משנה לאורך הים התיכון ולאורך חוף מפרץ סואץ. כל זאת בשני שלבים: בהתחלה יופעלו כ-500 טנקים לאורך כל החזית, ולאחר מכן — 500 טנקים נוספים (שתי דיביזיות) לפריצה קדימה כדי לחבור עם הכוחות המיוח-דים שיאחזו במעברים מבעוד לילה.

הפיקוד בנה, איפוא, את התוכנית הבאה, המיוחסת על-ידי הרצוג לאלוף גונן: בלימת מאמצי שריון האויב שלאורך חופי הימים על-ידי הכוחות המוצבים שם (אוגדתו של שרון בצפון, וצנחניו של עוזי יאירי בדרום), ואם יתרחק האויב ממטריית הטילים נ"מ שלו גם על-ידי חיל-האוויר; בלימת המאמץ העי-קרי של האויב לעבר רפידיים על-ידי חלק מאוגדתו של ברן (בפיקוד סגנו דוביק) ועל-ידי אוגדותיהם של שרון וקלמן מגן, אגב הפעלת עתודותיהן המקומיות (כחטיבה בכל מקום);

20. קיים קושי בעניין זה בעיקר בתחום אחד: קביעת כמות הטנקים שהושמדו על-ידי כל אחד מכוחות-המשנה של צה"ל בקרב ה-14 באוקטובר. אך טבעי הדבר שכל כוח זקף לזכותו השמדה של מספר "סביר" של טנקים; אולם סה"כ הטנקים המושמדים על-ידי כלל הכוחות מורה שמידת ה"סבירות" מחייבת בדיקה...

והפעלת העתודה הפיקודית (היא אוגדתו של ברן) מן האגף, לחיסול שריון האויב,²¹ אם אמנם יצליח זה, למרות הכל, לפרוץ לעבר רפידיים. כל זאת — בסיוע חיל-האוויר, שעל פי החלטת הרמטכ"ל תוכנן להיכנס לפעולה ב-14 באוקטובר בעיקר בפיקוד הדרום.

משמעות תוכנית זו מבחינת יחסי כוחות בטנקים הייתה, שמול כ-1000 טנקים מצריים בשני גלים בני כ-500 טנקים כל אחד, יוצבו כ-750 טנקים ישראליים כדלקמן:

* בקו המגע לצרכי בלימה: שתי חטיבות ממוכנות של שרון, חטיבה משורינית בכוח דוביק, שתי חטיבות משוריניות של שרון ושתי חטיבות משוריניות של מגן — כמחצית מכמות הטנקים הכללית.

* בעתודה מקומית לצרכי התקפות נגד מקומיות: חטיבה משורינית בגורתו של דוביק, חטיבה משורינית בגורתו של שרון, וחטיבה ממוכנת וכגודל טנקים בגורתו של קלמן — כרבע מכמות הטנקים הכללית.

* בעתודה פיקודית לצרכי התקפת נגד פיקודית: אוגדה מוקטנת בפיקודו של ברן.

אם נזכור כי הוטל על חיל-האוויר הישראלי להשתתף רוב רובו באופן פעיל בקרב, הרי שיחסי הכוחות היו טובים ביותר מנקודת מבטו של המגן, מה גם שהפיקוד המצרי בנה מלכת-חילה תוכנית התקפה גרועה; במקום שכי"זום" ירכו זה את מאמציו, וייצור יתרון כוח מקומי — פרס את כוחותיו, ותקף לאורך כל גזרת התעלה. יתר-על-כן, הפיקוד המצרי לא ניצל אפילו את "הצלחתו" היחידה בגורת אוגדתו של קלמן (כמתור-אר להלן) לפיתוח מאמץ עיקרי, ככל הנראה משום שלא הועיד מראש עתודה למקרה כזה.²² על אשר חוללו כ-450 הטנקים הישראליים הנותרים בגזרות השונות יעידו נתוני האבידות כדלקמן:²³

- א. בגורתו של תא"ל שרון הושמדו כ-40 טנקים.
- ב. בגורתו של תא"ל דוביק הושמדו כ-30 טנקים.
- ג. בגורתו של האלוף שרון הושמדו כ-90 טנקים.
- ד. בגורתו של האלוף מגן הושמדו כ-90 טנקים.

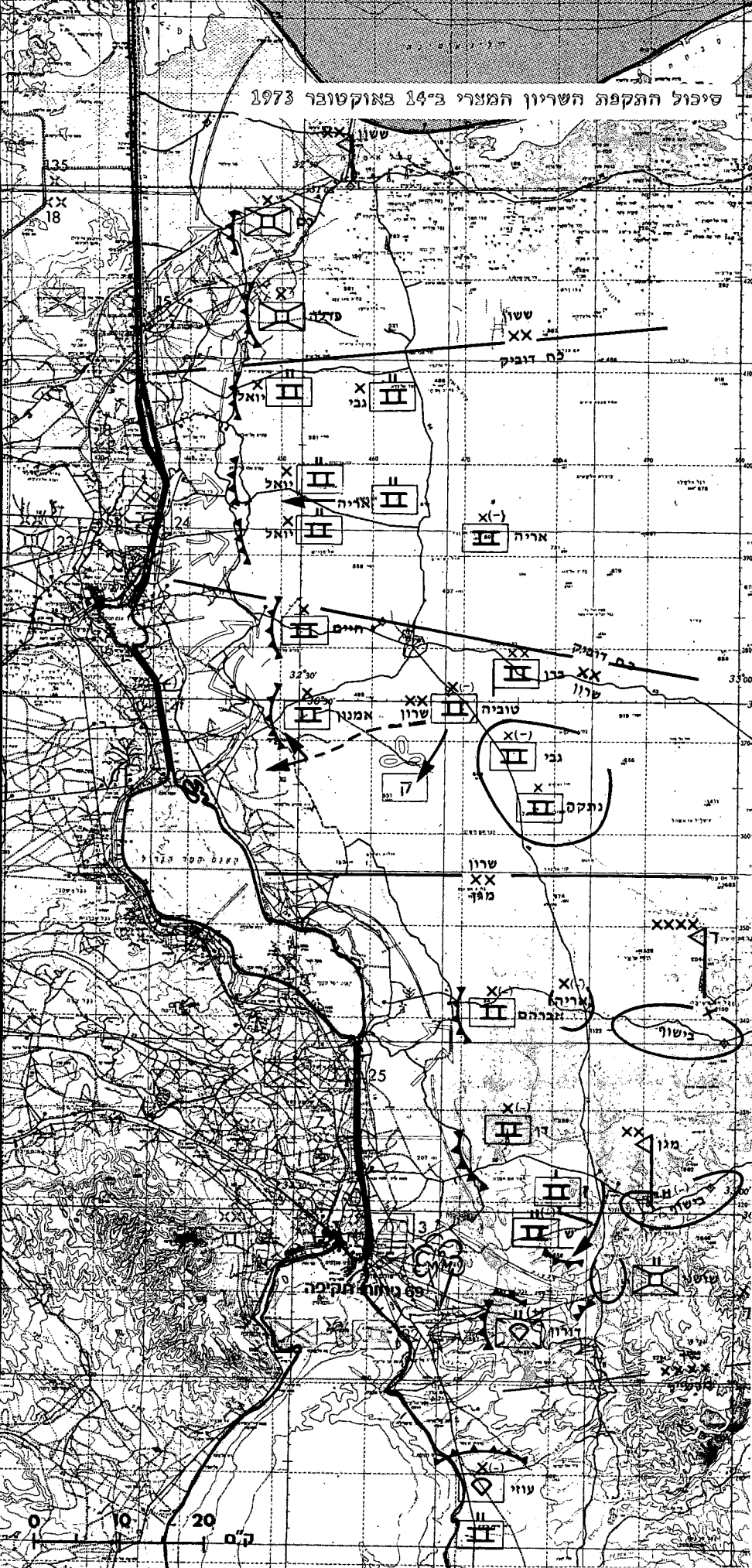
21. לצורך זה הוצאה אוגדתו של ברן (שתי חטיבות) לאחור, דרומה לטסה, כאשר את מקומה תפסה חטיבת טנקי השלל (טנקים רוסיים שנתפסו במלחמת "ששת הימים") של יואל, אשר הייתה נתונה לפיקודו של סגן מפקד האוגדה דוביק, ששלט גם בחטיבת העתודה-המקומית של אריה, אשר הוצבה מורחה מחטיבת יואל.

22. היחיד מבין כותבי תולדות המלחמה במצרים, שהיה לו אומץ להודות שתוכנית מתקפה מצרית זו וביצועה היו גרועים הוא היכל. בספרו הוא אומר בעניין זה את הדברים הבאים: כמו התקפת הנגד הישראלית ב-8 באוקטובר, כן הונחתה אף ההתקפה המצרית ב-14 באוקטובר בארבעה ראשים, באותה שיטת "טיפטוף" ובאותו חוסר תיאום.

23. בהנחה שחלק מהטנקים המצריים "נפגעו" ולא הושמדו, ובהנחה שקיימת הגזמה טבעית בדיווח נראה כי סה"כ אבידות המצרים בטנ-קים ב-14 באוקטובר הגיע למעלה מ-200 לעומת אבדן של 20-25 טנקים לכוחותינו. (רק כ-15 מהם הושמדו ממש).

יש מקום להדגיש כי רוב הטנקים שנפגעו לכוחותינו היו בחטיבתו ה"טריה" של יואל שהיה זה לה יום הלחימה הראשון בקו החזית. ביום הלחימה השני השמידה החטיבה כחטיבת חי"ר מצרית מבלי שסבלה כל אבידות.

סיפול התקפת השריון המצרי ב-14 באוקטובר 1973

בגזרתו של תא"ל ששון נמצאו בקרהמגע שתי חטיבות ממוכנות מול דיביזיה חי"ר 18 המצרית וחטיבת טנקים עצמאית 15. ההתקפה המצרית בגזרה זו החלה בשעה 0630 בהפגזה ארטילרית על כוחותינו שבקור המגע ובהפצצת בלזזה על-ידי מטוסים. בעקבות זאת באה ההתקפה העיקרית של חטיבת טנקים 15, שבוצ' בשני מאמצים — מאמץ נגד כל אחת מחטיבותינו. ההתקפה החלה בשעה 0845 וסוכלה בטווחים של כ-1000 מטרים מעמדותינו. 40 טנקי אויב הושמדו ולכוחותינו לא נגרמו אבידות.

בגזרתו של תא"ל דוביק נערכה בקרהמגע חטיבת יואל. היא החליפה את כוחות אוגדת ברן, שיצאו לאיזור טסה, כדי לשמש שם כעתודה פיקודית. מזרחה לח' טיבת יואל נערכה חטיבת העתודה המקומית בפיקודו של אריה מאוגדתו של ברן. כמו בגזרתו של ששון גם כאן נפתחה ההתקפה המצרית בהפצצה ובהפגזה אר' טילרית, אלא שחטיבת טנקים 24 וכוחות מדיביזיה 2 המצרית, שהפעילו טילים נ"ט, פתחו במתקפתם העיק' רית כבר בשעה 0800. הלחץ על חטיבת יואל היה כבד, ודוביק שלח לעזרתה שני גדודי טנקים שבעזרתם נהדפה אמנם ההתקפת האויב בשעות הצהריים, אך לחטיבה המתוגברת של יואל אבדו כתיסר טנקים לעומת כ-30 שאבדו לאויב.

בגזרתו של האלוף שרון נערכו בקרהמגע שתי חטיבות טנקים ואחת כעתודה מקומית מאחור. זו האחרונה שיגרה ב-0630 כוח אשר ביחד עם יחידת הסיוור הפי' קודית חיסל, ללא קושי את יחידת הקומנדו המצרית שהונחתה בליל 13-14 באוקטובר בסמוך לטסה. לעומת זאת הייתה מלאכתן של החטיבות הקדמיות קשה וממושכת יותר: הצפונית שבהן כלמה בטווחים שהגיעו עד ל-200 מטרים את ההתקפת חטיבת הטנקים 14 מדיביזיה משורינית 21 המצרית, ואילו הדרומית כלמה בטווחים רחוקים יותר את התקפת חטיבת הטנקים 11 מאותה דיביזיה — כל זאת בקרב שנמשך עד שעה 1700, ואשר בו איבדה דיביזיה 21 כ-90 טנקים, לעומת כחמישה טנקים שאבדו לכוחותינו.

בגזרתו של האלוף מגן היו ערוכות ארבע חטיבות (שתי חטיבות משורינות, חטיבה ממוכנת, וחטיבת חי"ר) וכן גדוד נוסף של צנחנים מתוגבר בטנקים. לאור האפשרות שהאויב יפעיל כוחות מיוחדים לתפישת המעברים (בנוסף לכוחותיו המשוריניים), ערך האלוף מגן את כוחותיו במעין שלושה קווים על הצמתים של ציר הגידי, המיתלה ו"יורה" במפגש עם כביש החת"מ ועם כביש הרוחב, כמתואר להלן:

★ **בקו הקדמי:** חטיבת טנקים מוקטנת בצומת ציר הגידי עם ציר החת"מ; חטיבת טנקים מוקטנת בצומת ציר המיתלה עם ציר החת"מ; וגדוד צנחנים מוגבר בצומת ציר "יורה" עם ציר החת"מ.

★ **בקו העזרי:** חטיבה ממוכנת מוקטנת בצומת ציר הגידי עם כביש הרוחב; גדוד מחטיבת הטנקים הצפונית וגדוד מהחטיבה הדרומית בצומת ציר המית' לה עם כביש הרוחב; וגדוד חרמ"ש (מהחטיבה הממו' כנת) בצומת ציר "יורה" עם כביש הרוחב.

★ **במעברים:** חטיבת חי"ר.

לאור האמור מתברר שלא נלקחה בחשבון אפשרות, שהאויב ינוע בציר ואדי מבעוק, ולפיכך לא הוצב כוח להגנתו. דבר זה היה ידוע לאויב ועל כן תקף בגזרתו של האלוף מגן בדרך לא שגרתית.

חטיבת טנקים עצמאית 25 תקפה אמנם את חטיבת הטנקים המוקטנת, שהגנה על מבואותיו של ציר הגידי, אך באותה עת עקפה חטיבת טנקים 3 מדיביזיה 4 (שתוגברה בגדוד ממוכן) את עמדות חטיבת הטנקים המוקטנת, שהגנה על מבואות ציר המיתלה, ועשתה את דרכה דרך ואדי מבעוק, כאשר דרומה לה תקפה חטיבת הטנקים 22 מדיב' ממוכנת 6 את גדוד הצנ' חנים שהגן על ציר "יורה". בסיכומו של הקרב השמידו כוחותיו של האלוף מגן ומטוסי חיל האוויר (שהקדישו לכך כרבע מניחותיו בפיקוד הדרום באותו יום ויותר ממספר הניחות שביצע ב-14 באוקטובר בפיקוד הצפון) כ-90 טנקים.

וחזרה לראש הגשר. בסיכום החטיבה חזרה, לאחר שמילאה את משימתה שלא הייתה "כיבוש המעברים", שכן לו אכן הייתה זו המשימה היה פירוש הדבר הרחבת ראשי-הגשר ופיזור הכוחות...

לא היינו מביאים בהרחבה את דבריו של עלי אלצגיר אלמלא ה"מאפיין" שבהם: כוחות צה"ל ברחו וניהלו קרב מרחוק; הם לא נחלו אמנם תבוסה, אך הפסיקו את הקרב מחמת אבידותיהם; המצרים לא נסוגו ביום ה-14 באוקטובר אלא למחרתו; הם ביצעו את המשימה, משום שהמשימה לא הייתה כלל לכבוש את המעברים — דבר העומד בסתירה לרעיון שלא להתפרס יתר על המידה מעבר לראשי הגשר; בקרב היבשה הייתה דים על העליונה, ואם סבלו "קצת" אבידות, היה זה כתוצאה טבעית מכך שהתרחקו מסוללות הטילים נ"מ, שאלמלא כן לא יכול היה חיל-האוויר הישראלי לפעול...

מה שמותר לעיתונאי אסור כמובן לאיש צבא המכבד את עצמו. אולם שר המלחמה איסמעיל (בראיון שהעניק למחבר הספר "מלחמת שש השעות"), לא נרתע כלל מלקבוע: "אנחנו ניצחנו בקרב זה, וחרף אבידותינו הסבנו לאויב אבידות כבדות; אף התקדמנו כמה קילומטרים, ובכך הקלנו את הלחץ בחזית אחינו הסורים"...

אם אכן הקלה התקפת הצבא המצרי ב-14 באוקטובר את הלחץ בגזרה הסורית, כפי שקובע איסמעיל, מדוע לא התמיד בה, ומה טעם ראה להפסיק התקפה כה "מוצלחת" מקץ פחות מ-12 שעות?

שר המלחמה המצרי משיב על כך בראיון אותו העניק להיכל בשלהי מלחמת יום הכיפורים באמרו: "כשהרגשתי כי אילצנו את האויב למשוך חלק מכוחותיו היבשתיים הפועלים בחזית הסורית, ולהעתיק את המאמץ של חיל-האוויר שלו מאותה גזרה אל גזרתנו, העדפתי לחזור לראשי הגשר כדי לחזקם ולהפכם לסלע, עליו יתנפצו התקפות הנגד של האויב".

העובדה שאיסמעיל השתמש בביטוי "העדפתי לחזור לראשי הגשר" מצביעה למעשה על האמת הפשוטה: הוא לא רצה מלכתחילה לבצע את המתקפה, ועל כן צימצם את היקפה משנכפתה עליו על-ידי סאדאת. בכך גרם בין היתר לכישלונה, ולא נותר לו אלא להורות למבצעה ל"התקפל" לקונכייתם.

בעוד איסמעיל יכול היה לומר למשמיעיו "ראו הוזהרתי", לא יכלו לעשות זאת הרמטכ"ל שאולי וראש אגף המבצעים גמסי שהרי הם תמכו בביצוע המתקפה. אין תימה, אפוא, ששניהם חיפשו "שעיר לעזאזל" לסיבת הכישלון, ומצאו אותו בדמות טילים נ"ט "גולדו" פתאום בידי היהודים.

בעניין זה מספר הרצוג בספרו (בהסתמך על דברי שבוים), ששאולי סיכם את קרב ה-14 באוקטובר באמרו, כי כשם שהישראלים סבלו את עיקר אבידותיהם בטנקים ב-6 באוקטובר מטילים נ"ט מצריים, כך סבלו המצרים את עיקר אבידותיהם בטנקים ב-14 באוקטובר מטילים נ"ט ישראלים. על כך מוסיף גמסי (בהרצאתו למפקדים שכבר הוזכרה), שהמדובר בטילים נ"ט אמריקניים. רוצה לומר: לא הישראלים הכריעו את הקרב אלא "המעורבות האמריקנית". לדבריו "במהלך הקרבות ב-14 באוקטובר סבלו הטנקים המצריים אבידות כבדות מנשק נ"ט ומטנקים שהופיעו פתאום ברשות האויב. התברר כי הנשק האמריקני הגיע ישירות לאל-עריש ולשדות התעופה בסיני..." גמסי מספר על ציוד אמריקני (כולל טנקים) שהתערב בקרב

טנק שרמן משופר בבלימת ההתקפה המצרית

חלק ניכר מהטנקים שהושמדו בגזרת האלוף מגן הושמדו ע"י חיל האוויר. המדובר בעיקר בהשמדת הטנקים של חטיבה 3 מדיביזיה משורינית 4 המצרית, וכן בהשמדת הטנקים של חטיבה 22 מדיביזיה ממוכנת 6 המצרית. שכן אלה חדרו לשטחנו עמוק יותר מכל כוח מצרי אחר, ובכך, תוך התרחקות מ"מטריית" סוללות הטילים נ"מ — נתנו הזדמנות לחיל-האוויר לטפל בהם בנוסח מלחמת ששת-הימים.

על מעללי אחת החטיבות הללו (חטיבה 3) סיפר עלי אל צגיר בעיתון "אל נאצר" בדצמבר 1974, על דרך הדמיון המזרחי הנודעת, "סיפור גבורה" שאין לו שיעור. הוא סיפר כי החטיבה הצליחה להגיע לכביש הרחוב של התעלה מס' 3 מבלי שנתגלתה, והתפאר שלמרות שהכוח התוקף צריך להיות פי שלושה מהכוח המגן נסו אנשי הטנקים היהודיים מפני החטיבה שנתגלתה, והעדיפו קרב מרחוק. הקרב "מרחוק" נמשך, לדברי, מספר שעות עד שלפתע בשעה 1500 השתתקו "שריוני האויב", מתוך רצון למנוע אבידות נוספות, על האבידות הכבדות שכבר סבלו בקרב. רק למחרת בבוקר הגיעה תשדורת לחטיבה, ובה ברכה על לחימתה הנפלאה, בצד משימה חדשה: "להיערך שנית ליד ראש הגשר של הארמיה ה-3 לצורך השלמת השמדת האויב". החטיבה ביצעה את המוטל עליה, והניחה לישראלים להתקדם אחריה "לפי תכנון מדויק ומחושב". אולם לפתע הפכה החטיבה המצרית את פניה וכשיטת מארב היכתה בכוחות הישראליים מן האגפים.

לכוחות צה"ל לא הייתה ברירה אלא לחזור מזרחה ולהזעיק מטוסים, אשר גרמו, כמובן, אבידות לחטיבה, שכן זו פעלה מחוץ לטווח הטילים המצריים. אך דבר זה לא נמשך זמן רב, כיוון שהחטיבה משכה את המטוסים לתחום טווח הטילים,